

Еко-чеклист для громад України

ЕКО-ЧЕКЛИСТ ДЛЯ ГРОМАД УКРАЇНИ

2024 рік, третій рік повномасштабної війни росії проти України

Коаліція неурядових громадських організацій

Цей документ є зверненням до голів ТГ від коаліції громадських організацій України щодо встановлення пріоритетів у питаннях захисту довкілля, зокрема внаслідок воєнних дій.

Довкіллевий запит

Найбільшою мовчазною жертвою неоголошеної війни росії проти України вже понад 10 років є довкілля нашої країни. Протягом повномасштабного наступу росія захоплює, спалює, отруює та катує живу природу й середовище існування українців, залишаючи за собою території, що потребуватимуть десятиліть відновлення до природного стану.

Особливим аспектом впливу військових дій є довкілля населених пунктів як осередку проживання людей. Руйнування міської інфраструктури та промислових об'єктів, регулярні ракетні обстріли та пожежі, які є їхнім наслідком, призвели до вивільнення смертельно небезпечних забруднювачів. Це все ставить під загрозу здоров'я населення України, яке залишилось в Україні, що в свою чергу провокує демографічні наслідки та міграційні проблеми.

За попередніми оцінками держави, **збитки довкіллю** від російської агресії склали орієнтовно **2,4 трлн. грн.**¹

Політичний бекграунд

Ритмічність проведення місцевих виборів в Україні за відсутності воєнного стану забезпечувала громадянам України реалізацію права на політичне волевиявлення та дотримання основного принципу демократії — змінності влади. Але високі безпекові та юридичні ризики унеможливають їх проведення зараз. Саме тому голови громад мають вищу потребу публічної комунікації в сфері інтересу громадян на керованій ними території.

Згідно з результатами дослідження², лише 0,1% респондентів байдуже щодо екологічних наслідків війни, що є найбільш критичними особисто для них, що говорить про високий рівень занепокоєння щодо впливу війни на довкілля для громадян.

Тож громадяни України мають право **отримати відповіді від Голів територіальних громад** на питання, які турбують їх в сфері захисту довкілля та їхніх прав на чисте та безпечне для життя та здоров'я довкілля.

¹ Дані з публічних заяв міністра захисту довкілля та природних ресурсів України Руслана Стрільця станом на 24 квітня 2024 року.

² Всеукраїнське опитування «Думки і погляди населення України щодо екологічних наслідків війни». Проводилося Київським міжнародним інститутом соціології в рамках регулярного «Омнібусу», виконано на замовлення Проєкту APENA2, який фінансується ЄС. Травень 2022

Коаліція громадських організацій
звертається до **Голів територіальних громад**
із закликом **публічно включити ЕКО-чеклист** в роботу органу влади!

	Проблема		Рішення
	1. Врахування впливу війни: моніторинг, фіксація та аналіз довкілля громади та взаємодія з державними органами		
1.1	Погіршення якості повітря (пожежі, забруднення повітря внаслідок обстрілів та влучань в промислові об'єкти тощо)	✔	Створити та/чи підтримувати системи моніторингу, фіксації та аналізу забруднення атмосферного повітря внаслідок пожеж, влучань, руйнації тощо. Прийняти управлінські рішення щодо покращення якості повітря.
1.2	Забруднення водойм та ґрунтів	✔	Створити програми моніторингу та аналізу, а також плану дій ревіталізації забруднених водних ресурсів. Забезпечити прийняття та виконання рішення щодо оцінки забруднення, деградації, знищення земельних ресурсів та програми їх відновлення.
1.3	Вплив на об'єкти природно-заповідного фонду та зелених зон	✔	Створити систему фіксації збитків та план відновлення об'єктів ПЗФ та зелених зон громади
1.4	Проблема замінування територій	✔	Створити покроковий план розмінування територій з пріоритезацією локацій та оцінкою забруднення земель
1.5	Недостатній рівень документування наслідків воєнних дій для довкілля	✔	Розробити алгоритми документування жителями громад
1.6	Недостатня взаємодія з центральними органами влади в контексті фіксації шкоди та подальшого відшкодування збитків	✔	Створити сталі алгоритми залучення органів контролю, фіксації та розслідування фактів впливу воєнних дій

	Проблема		Рішення
	2. Зелена відбудова та сталий розвиток громад		
2.1	Наявність об'єктів зруйнованої інфраструктури, житлового фонду, комунальної власності тощо	✓	Використовувати сталі рішення для: - зеленої реконструкції, зокрема з використанням низьковуглецевих та енергоефективних технологій і матеріалів; - досягнення енергетичної незалежності шляхом створення енергопозитивних районів.
2.2	Сталість не є обов'язковою складовою планувальних документів громад	✓	Включити аспекти сталості (а також захисту довкілля, кліматичної стійкості) в планувальні документи громади
2.3	Традиційна логіка у плануванні суспільних просторів	✓	Дотримуватися екологічності та інклюзивності у плануванні суспільних просторів
2.4	Об'єкти комунальної власності не відповідають стандартам енергоефективності	✓	Використовувати енергоефективні рішення для об'єктів комунальної власності (ефективне утеплення, використання виключно енергоефективного освітлення в комунальній сфері, термомодернізація, використання сонячних колекторів для гарячого водопостачання тощо)
2.5	Об'єднана централізована система генерації та постачання електроенергії в громадах як фактор вразливості під час війни	✓	Впроваджувати «зелений» енергетичний перехід та збільшувати частку відновлюваної енергетики в енергобалансі громади, створювати незалежні системи малої розподіленої генерації
2.6	Відсутність електроенергії на об'єктах критичної інфраструктури (зокрема лікарнях, водоканалах, очисних спорудах) під час перерв в електропостачанні з мережі	✓	Встановлювати сонячні електростанції, що допоможе забезпечити більш стабільне електропостачання для лікарень та водоканалів у випадках надзвичайних ситуацій

2.7	Неодооцінка потенціалу біомаси в регіоні (для опалення шкіл, дитячих садків, лікарень, інших комунальних установ) у найскладніший опалювальний сезон	✓	<p>Використовувати доступні українцям альтернативні джерела енергії – біомасу:</p> <ul style="list-style-type: none"> - першочергово слід зробити аналіз доступних альтернативних видів палива в регіоні та сусідніх областях; - організувати збір статистики про потенційні джерела біомаси, наявність відходів і можливості виробництва біопалива. <p>Вибір постачальників залежить від видів біопалива, які розглядає громада (постачальниками можуть бути лісгоспи, деревообробні підприємства, агропідприємства, лісопилні підприємства тощо).</p>
2.8	Відмова від системи центрального тепlopостачання, яка є інструментом підвищення енергоефективності та екологічності у громадах	✓	<p>Зберегти наявні системи центрального тепlopостачання. У частині громад — провести комплексні реформаторські зміни, які забезпечать більш стабільну й менш збиткову роботу системи центрального тепlopостачання. Для цього необхідно надати значення питанню ефективної діяльності операторів центрального тепlopостачання, реалізації заходів з енергоефективності та пошуку нових джерел прибутку.</p>
2.9	Недостатня прозорість та високі ризики недоброчесності під час реалізації проєктів громади	✓	<p>Використовувати механізми/ інструменти для забезпечення прозорості та доброчесності в питаннях залучення та витрачання коштів для проєктів громади. Зокрема платформу DREAM для громад, інструменти для моніторингу відбудови Big Recovery Portal та E-Data тощо.</p>
2.10	Нехтування чи часткове дотримання екологічних процедур та стандартів під час розробки містобудівної	✓	<p>Дотримуватися екологічних процедур та стандартів в містобудуванні</p>

	документації та реалізації проєктів		
2.11	Наявність або побудова об'єктів, що в порушення законодавства не пройшли СЕО та ОВД	✓	Забезпечити проведення, контроль дотримання суб'єктами та участь як органу влади у процедурах стратегічної екологічної оцінки та оцінки впливу на довкілля
2.12	Неефективне управління землями громади з ризиком втрати біорізноманіття	✓	Провести оцінку земель. Виділити та інвентаризувати землі, які пріоритетні для підтримки біорізноманіття, з подальшим збільшенням територій природно-заповідного фонду, екстенсивного сільського господарства (пасовища, сіножаті).
2.13	Низький рівень доступу до інформації в громадах	✓	Забезпечити публікацію машиночитних наборів відкритих даних на Державному Порталі відкритих даних та власних ресурсах

	Проблема		Рішення
	3. Якість атмосферного повітря		
3.1	Загальне високе фонове забруднення атмосферного повітря	✓	Дослідити та інвентаризувати джерела забруднення для подальшої розробки рішень щодо його зменшення
3.2	Перевантаженість промисловими об'єктами в житловій зоні, наднормативні викиди підприємствами та відсутність контролю з боку місцевої влади	✓	<ol style="list-style-type: none"> 1. Синхронізувати екологічні програми ОМС з дозвільною документацією забруднювачів для більш ефективного контролю з боку представників ОМС. 2. Забезпечити внесення компенсуючих екологічних заходів в договори з забруднювачами при використанні комунальної власності (земля, будівлі тощо). 3. Стимулювати впровадження безперервного електронного моніторингу на джерелах викидів та відповідних баз даних.
3.3	Спалення органічних решток на приватних ділянках та об'єктах комунальної власності	✓	Створити дієвий інструмент контролю дотримання вимог законодавства щодо незаконного спалювання органічних решток. Проінформувати членів громади щодо можливостей утилізації (компостування) органічних решток.
3.4	Високий рівень забруднення від приватного та комунального автотранспорту	✓	Створити логістичні рішення для зменшення навантаження на атмосферне повітря (no emissions zones, створити паркувальні хаби тощо)

	Проблема		Рішення
	4. Вода та водні ресурси		
4.1	Низькі якість та доступність питної води	✓	Забезпечити проведення системного моніторингу джерел питної води на території та належний доступ громадян до інформації щодо якості води
4.2	Незадовільна якість технічної води у місці водозаборів	✓	Провести належний екологічний контроль водозаборів
4.3	Неконтрольоване забруднення водою внаслідок діяльності суб'єктів господарювання (скиди великих підприємств, врізки у колектори малими тощо)	✓	Здійснювати контроль промислового забруднення водних об'єктів
4.4	Цвітіння води та забруднення її органічними речовинами приватними господарствами	✓	<ol style="list-style-type: none"> 1. Створити умови використання населенням безфосфатної та біодеградуєчої побутової хімії. 2. Забезпечити дотримання зон санітарної охорони водних об'єктів. 3. Забезпечити дотримання режиму прибережних захисних смуг землевласниками та орендарями земельних ділянок.
4.5	Застаріла та зношена система каналізацій	✓	Провести інвентаризацію стану каналізаційних потужностей та їх відновлення
4.6	Відсутність централізованого водовідведення та очисних споруд	✓	Розробити план заходів для поступового забезпечення системою централізованого водовідведення та очисних споруд у межах громади

	Проблема		Рішення
	5. Зелена інфраструктура		
5.1	Знищення, суцільна обрізка зелених насаджень та деградація наявних зелених зон	✔	Дбайливо поводитись з зеленими насадженнями (інвентаризація, впровадження правил, місцевих програм з урахуванням потреби в адаптації до змін клімату та впливу війни на зелену інфраструктуру тощо)
5.2	Недостатні площі наявних зелених зон на кожного жителя громади	✔	Здійснювати регулярні планові висадки додаткових дерев
5.3	Поширення інвазійних та карантинних видів рослин, зокрема отруйних	✔	Боротися з інвазійними та карантинними видами рослин (вчасно обробляти території та механічно видаляти карантинні рослини)
5.4	Відсутність контролю за благоустроєм приватних та прилеглих до них ділянок	✔	Контролювати дотримання правил благоустрою приватних та прилеглих до них територій

	Проблема		Рішення
	6. Поводження з відходами		
6.1	Неналежне поведження з відходами руйнування в постраждалих громадах	✔	Контролювати дотримання вимог поведження з відходами руйнувань
6.2	Відсутність системи сортування ТПВ та проблема несанкціонованих сміттєзвалищ	✔	Впровадити регіональні плани управління побутовими відходами
6.3	Засмічення територій громади промисловими відходами	✔	Інвентаризувати промислово забруднені території, внести в геокадастр
6.4	Неможливість використання промислово забруднених територій	✔	Розробити та втілити програми рекультивациі промислово забруднених територій
6.5	Несанкціонований вивіз та розміщення твердих та рідких відходів тваринного походження	✔	Провести аудит інфраструктури відходів тваринного походження (взаємодія ОМС з Держпродспоживслужбою)
6.6	Відсутність місць збору та процедури утилізації небезпечних відходів та непоінформованість жителів громади щодо можливостей їх утилізації	✔	Створити систему доступного збору та передачі на утилізацію небезпечних відходів; інформувати жителів громади про процедуру та місця приймання градусників, ртутних ламп, батарейок тощо

	Проблема		Рішення
7. Адаптація до змін клімату			
7.1	Відсутність заходів з адаптації до зміни клімату	✔	Провести оцінку вразливості до зміни клімату та здійснити планування заходів з адаптації до зміни клімату в громаді
7.2	Відсутність зелено-блакитної мережі у громаді	✔	Збільшувати кількість блакитних та зелених зон у населеному пункті
7.3	Знищення місцевих екосистем	✔	Дотримуватися збереження екосистем та захищати від забудови, сільськогосподарського освоєння земель (водно-болотних угідь, лісів та пралісів)
7.4	Негативний вплив на об'єкти ПЗФ та малий відсоток заповідання на території громади	✔	Посилити захист територій природно-заповідного фонду, розробити перспективні плани для заповідання територій громади для попереднього резервування цих ділянок, заповідання нових територій
7.5	Низька енергоефективність об'єктів комунальної власності	✔	Провести аудит енергомістких об'єктів комунальної власності та впровадити практики зменшення споживання та/чи викидів парникових газів

	Проблема		Рішення
	8. Захист тварин та збереження біорізноманіття		
8.1	Велика кількість безпритульних тварин	✓	Провести вилов, стерилізацію, реєстрацію та ідентифікацію, повернути на територію перебування. Поширити програми стерилізації, фінансування таких програм з різних джерел. Провести просвітницьку роботу в навчальних закладах різних рівнів, поширити інформацію серед населення через мережу Інтернет та іншими засобами
8.2	Низький рівень реального покарання за жорстоке поводження з тваринами	✓	Підвищити міру відповідальності, проінформувати населення щодо небезпечності такого явища; сприяти небайдужості серед громадян; створити зоополіцію або окремий відділ поліції щодо порушень проти тварин; провести навчання для поліцейських, суддів, прокурорів щодо небезпечності такого явища
8.3	Поширення розплідників котів та собак з неналежними умовами утримання	✓	Впровадити дозвільну систему (ліцензування) такого виду діяльності, визначити чіткі умови утримання у розплідниках
8.4	Евтаназія здорових домашніх тварин	✓	Застосувати пряму законодавчу заборону евтаназії без медичних показань, притягти до відповідальності ветлікарів та лікарні за вчинення евтаназії без медичних показів
8.5	Відсутність доступу до укриттів для людей з тваринами	✓	Облаштувати в укриттях місця для людей з тваринами, перевірити наявність таких місць, визначити вимоги до таких місць
8.6	Обмеження можливостей для перевезення домашніх тварин у транспорті	✓	Оновити правила перевезення тварин залізничним транспортом, автобусним транспортом, у громадському транспорті, метрополітені з урахуванням

			можливості перевезення собак будь-якого розміру
8.7	Велика кількість тварин у притулках	✓	Провести просвітницьку роботу із заохочення до прилаштування тварин з притулку, фінансувати стерилізацію та вакцинацію тварин у притулках, а також безпритульних тварин
8.8	Відсутність реєстрації та ідентифікації домашніх тварин	✓	Запровадити обов'язкову реєстрацію та ідентифікацію домашньої тварини, фінансування такої процедури для окремих категорій населення, запровадити обов'язкове чипування тварин
8.9	Дикі тварини у домашніх умовах	✓	Заборонити утримання диких тварин фізичними особами у домашніх умовах, удосконалити вимоги до умов утримання диких тварин
8.10	Утримання диких тварин у сфері розваг, як-от контактні зоопарки, цирку, дельфінарії	✓	Сприяти недопуску діяльності зазначених установ, а також долучити відповідні інстанції до перевірок належних умов утримання
8.11	Збереження територій проживання диких тварин	✓	Посилити охорону таких територій, зберегти заповідні зони, посилити відповідальність за правопорушення проти довкілля, тварин

	Проблема		Рішення
	9. Екологічний контроль та екоподатки		
9.1	Відсутність або недостатній контроль з боку національних та місцевих уповноважених органів (Держекоінспекція, Держпродспоживслужба, міська/сільська/селищна рада)	✔	Посилити взаємодію контролюючих органів: взаємодія із Держекоінспекцією та дозвільними органами (проведення спільної роботи з екологічною інспекцією відповідної території: рейди, робочі наради із залученням громадськості тощо). Адвокація реформи екологічного контролю.
9.2	Невиконання функцій екологічного контролю та недотримання природоохоронного законодавства	✔	Виконувати наявні відповідно до законодавства про ОМС функції контролю за дотриманням суб'єктами господарювання природоохоронного законодавства
9.3	Нецільове використання коштів, які формують екологічні фонди, що наповнюються шляхом сплати суб'єктами господарювання екологічних податків	✔	Провести аудит використання фондів, наповнених коштами від сплати екологічного податку та суворе дотримання його використання на потреби відновлення та скорочення ризиків від забруднення довкілля

У разі, якщо виконання якогось пункту чек-листа потребує додаткових консультацій чи роз'яснень, будь ласка, повідомляйте про це на електронну пошту savednipro@gmail.com

Коаліція неурядових громадських організацій:

1. [ГО «Save Dnipro»](#)
2. [ГО «Центр екологічних ініціатив “Екодія”»](#)
3. [ГО «Офіс довкілля»](#)
4. [ГС «Всесвітній фонд природи Україна», WWF-Україна](#)
5. [ГО UAnimals](#)
6. ГО «Київські котики»
7. [Мережа захисту національних інтересів ANTS](#)
8. [Razom We Stand](#)
9. [ГО Національний екологічний центр України](#)
10. ГО «Зелена альтернатива»
11. [Waste Ukraine Analytics](#)
12. [ГО «Екоклуб»](#)
13. [Коаліція «Енергетичний перехід» \(11 організацій\)](#)
14. [Громадська спілка Zero Waste Alliance Ukraine](#)
15. [ГО “Екологічні новини”](#)
16. [ГО «Нуль відходів Луцьк»](#)
17. [International Centre for Ukrainian Victory](#)

Нормативно-правові акти та корисні матеріали для ознайомлення

№ пункту	Назва та посилання на НПА
1.1	<ul style="list-style-type: none"> • Методика розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди
1.2	<ul style="list-style-type: none"> • Методика визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану • Методика визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами • Методика визначення збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях
1.3	<ul style="list-style-type: none"> • Методики визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації • Методики визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації.
1.5	<ul style="list-style-type: none"> • Постанова КМУ №326 “Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації”
2.1.	<ul style="list-style-type: none"> • Постанова Кабінету Міністрів України від 18 липня 2023 року № 731 Про затвердження порядків з питань відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад
2.2	<ul style="list-style-type: none"> • Постанова КМУ №1159 “Про затвердження Порядку розроблення, проведення громадського обговорення, погодження програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) та внесення змін до них” • Постанова КМУ № 695 “Про затвердження ДЕРЖАВНОЇ СТРАТЕГІЇ регіонального розвитку на 2021-2027 роки”
2.4	<ul style="list-style-type: none"> • Постанова КМУ № 1128-р “Про деякі питання стратегічного розвитку енергетичної ефективності будівель”
2.6	<ul style="list-style-type: none"> • Проєкт “Solar Aid For Ukraine”: https://ecoclubrivne.org/solar_aid4ukraine/
2.7	<ul style="list-style-type: none"> • Інструкції "Основні кроки для впровадження проєктів виробництва теплової енергії з використанням біопалива": https://ecoclubrivne.org/biomass_energy_independency/
2.8	<ul style="list-style-type: none"> • Посібник "Центральне опалення в громадах: посібник для операторів": https://ecoclubrivne.org/dh_handbook/
2.9	<ul style="list-style-type: none"> • Наказ Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України від 23 січня 2024 року N 65 Положення про Єдину цифрову інтегровану інформаційно-аналітичну систему управління процесом відбудови об'єктів нерухомого майна, будівництва та інфраструктури

	(DREAM)
2.10	<ul style="list-style-type: none"> • Постанова КМУ №926 Про затвердження Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації
2.11	<ul style="list-style-type: none"> • Закон України “Про стратегічну екологічну оцінку” • Закон України “Про оцінку впливу на довкілля”
2.13	<ul style="list-style-type: none"> • Постанова КМУ №835 про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних
3.1	<ul style="list-style-type: none"> • Постанова КМУ №391 Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля • Постанова КМУ % 827 “Деякі питання здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря”
3.2	<ul style="list-style-type: none"> • ДИРЕКТИВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ 2010/75/ЄС від 24 листопада 2010 року про промислові викиди (інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його контролю) • Постанова КМУ №827 Деякі питання здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря • ЗАКОН УКРАЇНИ Про місцеве самоврядування в Україні
3.3	<ul style="list-style-type: none"> • ЗАКОН УКРАЇНИ Про охорону атмосферного повітря • ЗАКОН УКРАЇНИ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою збереження довкілля щодо посилення відповідальності за дії, спрямовані на забруднення атмосферного повітря та знищення або пошкодження об’єктів рослинного світу • НАКАЗ Про затвердження Правил утримання зелених насаджень у населених пунктах України • ЗАКОН УКРАЇНИ Про охорону навколишнього природного середовища
3.4	<ul style="list-style-type: none"> • Стратегія сталої та розумної мобільності • ЗАКОН УКРАЇНИ Про охорону атмосферного повітря • ЗАКОН УКРАЇНИ Про транспорт
4.1	<ul style="list-style-type: none"> • ЗАКОН УКРАЇНИ Про питну воду та питне водопостачання • НАКАЗ МОЗ Про затвердження Змін до додатку 2 до Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» • НАКАЗ МОЗ Про затвердження Державних санітарних норм та правил "Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною"
4.3	<ul style="list-style-type: none"> • Водний кодекс України • ЗАКОН УКРАЇНИ Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року
6.1.	<ul style="list-style-type: none"> • Постанова КМУ №1073 “Про затвердження Порядку поводження з відходами, що утворились у зв’язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України”
6.2	<ul style="list-style-type: none"> • Закон України “Про управління відходами”
7.3, 7.4	<ul style="list-style-type: none"> • Концепція екологоорієнтованого управління земельними

	ресурсами Барвінківської громади
9.2	<ul style="list-style-type: none">• Закон України “про місцеве самоврядування в Україні”
9.3	<ul style="list-style-type: none">• Постанова КМУ №147 Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів